

Державна служба
геології та надр
України

ДКЗ

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
Інститут геологічних наук Національної академії наук України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Львівський національний університет імені Івана Франка

2024

МАТЕРІАЛИ КОНФЕРЕНЦІЇ

IX міжнародна науково-практична конференція

НАДРОКОРИСТУВАННЯ В УКРАЇНІ. ПЕРСПЕКТИВИ ІНВЕСТУВАННЯ

7-11 жовтня 2024, м. Львів, Україна

IX international scientific-practical conference

SUBSOIL USE IN UKRAINE. PROSPECTS FOR INVESTMENT

7-11 october 2024, Lviv, Ukraine

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ДЕРЖАВНОГО НАГЛЯДУ (КОНТРОЛЮ) У СФЕРІ АЛЬТЕРНАТИВНИХ ДЖЕРЕЛ ЕНЕРГІЇ УКРАЇНИ У ВОЄННИЙ ПЕРІОД

*Sereda I.P., aspirant, xmasterivv@gmail.com,
Науково-дослідний інститут публічного права, Київ, Україна*

Анотація. Метою дослідження є характеристика особливостей здійснення суб'єктами державного нагляду (контролю) у сфері альтернативних джерел енергії України у воєнний період. Окреслено зміни законодавства, що стосуються державного нагляду (контролю) у сфері альтернативних джерел енергії під час воєнного стану. Розкрито роль державних інституцій, як суб'єктів державного нагляду (контролю), в електроенергетиці.

Відзначено, що Україна лише на початку шляху розвитку альтернативних джерел енергії, а тому законодавча база щодо врегулювання питань державного нагляду (контролю) має постійно вдосконалюватися.

Отже, тісна співпраця з провідними країнами, що мають більший досвід в сфері відновлювальної енергетики та імплементація міжнародних норм в сфері альтернативних джерел енергії має стратегічне значення для України, допомагаючи країні вирішувати енергетичні, екологічні та економічні виклики сучасності.

Для України, як і для ЄС, найбільш доступним і альтернативним джерелом енергії (причому як електричної, так і теплової), є енергія сонця. Саме тому сонячна генерація набирає стрімких обертів серед відновлювальних джерел енергії.

STATE SUPERVISION (CONTROL) IN THE SECTOR OF ALTERNATIVE ENERGY SOURCES IN UKRAINE DURING THE WARTIME

*Sereda I.P., postgraduate, xmasterivv@gmail.com,
The Scientific Institute of Public Law, Kyiv, Ukraine*

Annotation. The purpose of the study is to define the peculiarities of state supervision (control) in the sector of alternative energy sources of Ukraine during the wartime.

This study outlines changes in the legislation related to state supervision (control) in the sector of alternative energy sources during martial law. The role of state institutions as subjects of state supervision (control) in the electric power sector is uncovered.

It is noted that Ukraine is only at the start of developing alternative energy sources, and therefore the legislative framework for the regulation of issues of state supervision (control) must be constantly improved.

Therefore, close cooperation with leading countries that have more experience in the sector of renewable energy and the implementation of international norms in the sector of alternative energy sources is of strategic importance for Ukraine, helping the country to solve the energy, environmental and economic challenges of today.

For Ukraine, as well as for the EU, the most accessible and alternative source of energy (both electrical and thermal) is solar energy. That is why solar generation is gaining momentum among renewable energy sources.

Вступ. У зв'язку з початком повномасштабної війни з росією, в Україні виникли економічні труднощі, в тому числі, і в сфері електроенергетики. Через масові обстріли та удари, спрямовані на руйнування енергетичної інфраструктури України протягом 2022-2024 років сталася низка блекаутів. Незважаючи на негативні наслідки, це дало поштовх для становлення енергонезалежності України, в тому числі розвитку альтернативних джерел енергії.

Можимо відмітити позитивні зміни. Серед них знаковою подією для України стало те, що українська енергетична система технічно під'єдналась до енергетичної системи об'єднаної континентальної Європи після початку повномасштабного вторгнення росії [1].

Наразі розвиток альтернативної енергетики гальмується багатьма факторами, серед яких є: низьке фінансування, мала кількість вітчизняних розробок та, як наслідок, брак вітчизняного обладнання на ринку (звідси і висока його вартість), проблема з логістикою (через запроваджений воєнний стан), обстріли країни. Станом на початок 2022 року переважна більшість встановлених в Україні об'єктів відновлюваної енергетики (вітрові та сонячні електростанції) були зосереджені у південних та південно-східних областях України, де вже протягом останніх 30 місяців безупинно точаться активні бойові дії [2]. Саме тому, з

початком повномасштабного вторгнення, Україна почала переформатовувати підхід до енергонезалежності та впроваджувати альтернативні джерела енергії на західну частину території країни [3].

Виклад основного матеріалу. Альтернативні джерела енергії - відновлювані джерела енергії, до яких належать енергія сонячна, вітрова, геотермальна, гідротермальна, аеротермальна, енергія хвиль та припливів, гідроенергія, енергія біомаси, газу з органічних відходів, газу каналізаційно-очисних станцій, біогазів, та вторинні енергетичні ресурси, до яких належать доменний та коксівний газ, газ метан дегазації вугільних родовищ, перетворення скидного енергопотенціалу технологічних процесів [4].

Відповідно до Положення Міністерства енергетики України (далі – Міненерго), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17.06.2020 № 507, Міненерго є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику в електроенергетичному, ядерно-промисловому, вугільно-промисловому, торфодобувному, нафтогазовому та нафтогазопереробному комплексах, а також забезпечує формування державної політики у сфері нагляду (контролю) у галузях електроенергетики та теплопостачання [5].

Згідно зі статтею 13 Закону України «Про альтернативні джерела енергії», державне регулювання у сфері альтернативних джерел енергії здійснює Кабінет Міністрів України чи за його дорученням спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади у відповідній сфері в порядку, визначеному законодавством [4].

Відповідно до частини другої статті 5 вище вказаного Закону, державне регулювання у сфері альтернативних джерел енергії здійснюється шляхом:

- розроблення, затвердження та запровадження норм, правил виробництва, передачі, транспортування, постачання, зберігання і споживання енергії, виробленої з альтернативних джерел, а також підтвердження походження електричної енергії, виробленої з відновлюваних джерел енергії;
- нагляду та контролю за безпечним виконанням робіт на об'єктах альтернативної енергетики незалежно від їх форми власності, безпечною експлуатацією енергогенеруючого обладнання та за режимами передачі і споживання енергії;
- нагляду та контролю за додержанням вимог технічної експлуатації на об'єктах альтернативної енергетики незалежно від їх форми власності, технічної експлуатації енергетичного обладнання об'єктів, підключених до об'єднаної енергетичної системи України;
- встановлення тарифів на електричну енергію, вироблену на об'єктах альтернативної енергетики, а також на теплову енергію, видобуту з альтернативних джерел;
- всебічного заохочення і підтримки науково-дослідницьких, дослідно-конструкторських робіт, діяльності винахідників і раціоналізаторів, спрямованих на розвиток виробництва та використання альтернативних джерел енергії.

Так, відповідно до частини 1 статті 1 Закону України «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг» (далі – Закон України «Про НКРЕКП», Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (далі - НКРЕКП), є постійно діючим центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, який утворюється Кабінетом Міністрів України [6].

Відповідно до частин першої та другої статті 19 Закону України «Про НКРЕКП» НКРЕКП здійснює державний контроль за дотриманням суб'єктами господарювання, що провадять діяльність у сферах енергетики та комунальних послуг, законодавства у відповідних сферах та ліцензійних умов шляхом проведення, зокрема позапланових невізних перевірок.

Пунктом 1 Постанови Кабінету Міністрів України від 13.03.2022 р. № 303 «Про припинення заходів державного нагляду (контролю) і державного ринкового нагляду в умовах воєнного стану» припинено проведення планових та позапланових заходів

державного нагляду (контролю) на період воєнного стану [7], введеного Указом Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64 “Про введення воєнного стану в Україні” [8].

Так, за наявності загрози, що має негативний вплив на права, законні інтереси, життя та здоров'я людини, захист навколишнього природного середовища та забезпечення безпеки держави, а також для виконання міжнародних зобов'язань України протягом періоду воєнного стану дозволено здійснення позапланових заходів державного нагляду (контролю) на підставі рішень центральних органів виконавчої влади, що забезпечують формування державної політики у відповідних сферах, в тому числі за рішенням Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (пункт 2, 3 Постанови КМ № 303 від 13.03.2022) [7].

Варто зазначити, що здійснення заходу державного нагляду (контролю) за бажанням суб'єкта господарювання стосується його прав та законних інтересів. Отже, прийняття центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у відповідній сфері, рішення про проведення позапланових заходів державного нагляду (контролю) на підставі подання суб'єктом господарювання письмової заяви до відповідного органу державного нагляду (контролю) про здійснення заходу державного нагляду (контролю) за його бажанням не суперечить Постанові.

Законодавчі зміни, що врегулювали діяльність зі зберігання енергії на ринку електричної енергії, прийняті 15 лютого 2022 року, а набули чинності 16 червня 2022 р., тобто після запровадження воєнного стану [9]. Так, діяльність зі зберігання енергії на ринку електричної енергії підлягає ліцензуванню та здійснюється оператором установки зберігання енергії, і у виключних випадках може здійснюватися без ліцензії виробниками, споживачами, операторами систем передачі та розподілу. 22 липня 2022 р. НКРЕКП затверджено Ліцензійні умови провадження господарської діяльності зі зберігання енергії [10]. Ліцензуванню підлягає діяльність, якщо сумарна встановлена потужність установок зберігання енергії складає 150 кВт і вище. При цьому, забороняється одночасно здійснювати діяльність зі зберігання енергії та передачі та розподілу електричної енергії, транспортування та розподілу газу, виконання функцій оператора ринку та гарантованого покупця.

До суб'єктів адміністративно-правових відносин у сфері нагляду (контролю) за використанням альтернативних джерел енергії також належить Державна регуляторна служба України (ДРС), оскільки господарська діяльність із виробництва електричної енергії з альтернативних джерел підлягає ліцензуванню. Відповідно до абзацу першого пункту 3 Положення ДРС виступає, як центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну регуляторну політику, політику з питань нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності, ліцензування та дозвільної системи у сфері господарської діяльності [11].

Державним органом із спеціальним статусом, метою діяльності якого є забезпечення державного захисту конкуренції у підприємницькій діяльності та у сфері державних закупівель, є Антимонопольний комітет України (АМКУ) [12]. Особливості спеціального статусу АМКУ обумовлюються його завданнями та повноваженнями, в тому числі роллю у формуванні конкурентної політики (державного регулювання монопольної діяльності у сфері альтернативних джерел енергії) [13].

Важливе місце посідає Державна інспекція енергетичного нагляду України, як центральний орган виконавчої влади, що здійснює контроль-наглядову діяльність у сфері електроенергетики та теплопостачання. Оскільки альтернативна енергетика є частиною енергетики загалом, тому виступає суб'єктом адміністративно-правових відносин у сфері використання альтернативних джерел енергії [14]. Цей же орган та його посадові особи є суб'єктами адміністративно-деліктних правовідносин у сфері використання альтернативних джерел енергії, оскільки до їхньої юрисдикції входить притягнення винних осіб до відповідальності за правопорушення, передбачені ст. 95¹ «Порушення вимог нормативно-правових актів та нормативних документів з питань технічної експлуатації електричних станцій і мереж, енергетичного обладнання» Кодексу України про адміністративні правопорушення [13, 15].

Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України (Держенергоефективності) є центральним органом виконавчої влади який реалізує державну політику у сфері ефективного використання паливно-енергетичних ресурсів, енергозбереження, відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива [16].

Висновки. Отже, прийняті законодавчі норми щодо регулювання альтернативних джерел енергії свідчать про перспективність української відновлювальної енергетики не лише як засобу зменшення енергетичної залежності держави, а й як джерела для іноземних інвестицій [17].

Нажаль, Україна, замість розвитку власної ресурсної бази, всі роки йшла найпростішим і дуже неефективним шляхом – збільшуючи закупівлі по імпорту (газ, нафта та нафтопродукти, вугілля та ядерне паливо тощо), роблячи себе залежною від інших країн. Саме тому розвиток альтернативних (відновлювальних) джерел енергетики вкрай важливий для України, особливо під час воєнного стану.

Актуальність альтернативної енергетики стає все очевиднішою. Саме тому Україні потрібна:

1. тісна співпраця з країнами, що вже активно працюють у даній сфері (Китай, Японія, США, Німеччина, Данія, Швеція, Індія тощо);
2. імплементація міжнародного законодавства в сфері «зеленої» енергетики.

Важливо правильно визначити і зафіксувати стратегічні пріоритети, а також їх фінансово-економічні спроможності та джерела, щоб розвиток нормативного-правового регулювання енергетики був максимально прогнозованим та прозорим для усіх учасників енергетичної системи України.

Таким чином ми можемо дійти до висновку, що Україна має величезний потенціал для підвищення рівня енергозабезпечення за рахунок внутрішніх резервів та розвитку альтернативних (відновлювальних) джерел енергії, що в свою чергу вплине на покращення законодавчої бази та механізмів здійснення заходів контролю енергетичної галузі.

Список використаних джерел:

1. Енергосистему України повністю синхронізовано з європейською енергомережею ENTSO-E. Національна енергетична компанія «Укренерго». URL: <https://ua.energy/integraciya-do-entso-e/energostemu-ukrayiny-povnistyu-synhronizovano-z-eyevropejskoyu-energomezheyu-entso-e/>
2. Аналітичний звіт. Відновлювальна енергетика в Україні. BDO. URL: https://www.bdo.ua/getmedia/7999e62c-4b2b-4dbe-9de3-1baa2699f187/Analytical-Report-_Ukrainian-Renewable-Energy-Sector_2023_ukr.pdf
3. Сонячна генерація: змінюються масштаб та географія об'єктів. Українська енергетика. URL: <https://ua-energy.org/uk/posts/tryfonivska-ses-foto-dtek>
4. Про альтернативні джерела енергії: Закон України від 20 лютого 2003 року № 555-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555-15#Text>
5. Про затвердження Положення про Міністерство енергетики України: Постанова Кабінету Міністрів України від 17 червня 2020 р. № 507. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/507-2020-%D0%BF#Text>
6. Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг: Закон України від 22 вересня 2016 р. № 1540-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1540-19#n631>
7. Про припинення заходів державного нагляду (контролю) і державного ринкового нагляду в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 13.03.2022 р. № 303. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/303-2022-n#Text>
8. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>

9. Про внесення змін до деяких законів України щодо розвитку установок зберігання енергії: Закон України від 15 лютого 2022 р. № 2046-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2046-20#Text>
10. Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності зі зберігання енергії: Постанова Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг від 22 липня 2022 р. № 798. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0798874-22#Text>
11. Деякі питання Державної регуляторної служби України: Постанова Кабінету Міністрів України від 24.12.2014 р. № 724. Офіційний вісник України. 2015. № 4. Ст. 68.
12. Державні інституції в електроенергетиці. Товариство з обмеженою відповідальністю «Київська обласна енергопостачальна компанія». URL: <https://коес.com.ua/page?root=3&id=25>
13. Полюхович Д. Суб'єкти адміністративно-правових відносин у сфері використання альтернативних джерел енергії в Україні. Підприємництво, господарство і право. 2021. Вип. 2 (300). С. 113-119 URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/2/22.pdf>
14. Деякі питання Державної інспекції енергетичного нагляду України: Постанова Кабінету Міністрів України від 14.02.2018 р. № 77. Офіційний вісник України. 2018. № 18. Ст. 610 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/77-2018-%D0%BF#Text>
15. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. № 8073-X. Відомості Верховної Ради УРСР. 1984. Дод. до № 51. Ст. 1122.
16. Про затвердження Положення про Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України: Постанова Кабінету Міністрів України від 26 листопада 2014 р. № 676-2014-п. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/676-2014-%D0%BF?find=1&text=%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%BD#w1_1
17. Яна Колешня. Міжнародне співробітництво у галузі альтернативної енергетики: стан та перспективи. 2017: VIII Всеукраїнська науково-практична конференція «Сучасні підходи до управління підприємством» з міжнародною участю URL: <http://conf.management.fmm.kpi.ua/proc/article/view/101134>